

Мочуров, понеже въпросните стихове не се отличават толкова с никакви нови формални търсения, колкото с необикновената за такъв утвърден автор небрежност и не-серioзност. Може би в тях да се крие и нещо по-съществено, но поне на мен то убягва. Много вероятно е Геров, след като е написал едни несъвсем блестящи стихове, които едва ли той самият особено харесва, да се върне отново към истинския негов начин на писане, който ни е познат в най-хубавите му творби. И, както е доказвал това много пъти, да напише оригинални и характерни стихове, без да се повтаря. Никак не е позволено (нито извинително) един поет с ярък собствен стил да се повтаря, па макар и в името на много важни нравствено-етични проблеми, с което Мочуров като че ли се опитва да извини тоя недостатък на Геров. Разбира се, Мочуров може да е намерил доказателства, че и пренебрегването на формата е признак на развитие. Все пак тези доказателства не са убедителни.

Написана приемливо и четиво, книгата на Мочуров дава достатъчно ясна представа за поетичното творчество на Ал. Геров. Това трябва да се отчете като съществено достойнство, като се има пред вид, че някои наши критици понякога пренебрегват познавателния характер на един такъв критически жанр, какъвто е очеркът за творчеството на отделен автор. Тая грешка, дължаща се понякога на високомерие, не е допусната от Мочуров, който не се е поленил да каже и обясни много неща, които правят чисто литературния анализ достъпен и ясен. Биографичните данни, свързани с творчеството на поета, са оскъдни. Ал. Геров не е име от вчера в нашата литература и читателят иска да знае повече за него. В същото у нас все още не е разпространен достатъчно навикът критиците да вземат интервюта и литературни анкети от по-именитите творци.

Въпреки споменатите слабости очеркът на А. Мочуров заслужава радушен прием, тъй като положителните му страни — главно добросъвестност и яснота на критическия поглед — го правят необходим и полезен труд, който спомога за по-застъпването обхващане и преценяване на самобитната поезия на Геров.

Ваня Бояджиева

Бележка на редакцията

В кн. 3 на списанието публикувахме рецензията „Погледът на литературоведа върху литературата на свободата“ от Елка

Константинова за книгата на Васил Колевски „Литература на свободата“. Творбата на Колевски поставя интересни проблеми и поради това редакционният комитет реши да даде възможност на др. Александър Атанасов да се изкаже втори път за нея (вж. рецензията му „В авангарда на литературознанието“, в „Раб. дело“, броя от 7. VI. 1970 г.). Готови сме да поместим и всяко друго мнение по въпросите, повдигнати в книгата на Колевски или в рецензиите за нея.

ПО ПОВОД НА ЕДНА РЕЦЕНЗИЯ

Миналата година излезе от печат книгата на доктора на филологическите науки Васил Колевски „Литература на свободата. Проблеми на социалистическия реализъм в българската литература след Девети септември“. В нея се изследва литературният процес в годините на народната власт, прави се анализ на борбата на Българската комунистическа партия за социалистическо-реалистическа литература, за разцвет на художественото творчество. Тя проследява сложния път на развитие на най-новата ни литература, нейните успехи и трудности, очертава сегашните ѝ проблеми и задачи. Авторът отстоява отначало и докрай последователната класово-партийна позиция, чужда еднакво и на сектантско-догматичната ограниченост, и на естетската безпринципност, защитава априлската линия на партията в културно-художествената област.

Книгата на Колевски има и недостатъци (известна претрупаност с фактически материал, известна схематичност на изложението при някои глави и пр.), но въпреки недостатъците тя е, общо взето, сполучлива като пръв опит да се обрисова процесът на четвъртвековния развой на нашата следреволюционна литература. Затова и бе отличена с награда от Управителния съвет на Съюза на българските писатели, а в „Работническо дело“ и някои други издания публикуваха положителни рецензии за нея.

Само сп. „Литературна мисъл“ (бр. 3, 1970 г.) помести отрицателна рецензия.

Какви са съображенията на рецензентката Елка Константинова да отрече труда на Васил Колевски, какви упреци отправя тя към неговия автор?

Основната мисъл, развита в рецензията, е, че изследването на Васил Колевски било „излязло извън сферитена сфера временната професионална“.

теоретико-художествена про- блематика“. Защо? Оказва се, защото Колевски „сякаш прави обстоен отчет за състоянието на културния фронт през цялото двадесетилетие с бурната му, динамична устремност“, прави „преглед, изграден върху най-общи констатации за състоянието на поезията, белетристиката, драмата, детската литература (?), киносценария, литературознанието... в условията на социалистическата действителност“; защото, говорейки за едни или други писатели, „еднообразно отбелязва външните им достойнства или им прави най-обща характеристика, в която се губят вътрешните своеобразия, спецификата на талантите, органическите присъщности на творческата индивидуалност особености“.

Според нас твърдението, че Колевски „еднообразно отбелязва външните достойнства“ на писателите, е явно преследено. Вярно е, че той не разкрива достатъчно индивидуалното своеобразие на някои видни писатели. Работата обаче е там, че това не влиза изцяло в обсега на неговата задача, не се изисква непременно от характера на неговата книга (макар че тя би спечелила, ако го има в по-голяма степен!). Не можем да се съгласим, че книгата на Колевски представлява, както пише в рецензията, само „разгърната, обширна оценъчна информация за цялостния литературен процес от 9-ти септември 1944 г. до днес“, само „първи по рода си опит да се обхване съвременният литературен живот хронологически, в настъпателното му развитие откъм идейната и организационната му страна“. Авторката на рецензията впрочем си противоречи сама на всяка крачка — след горното твърдение идва друго: „В трите обособени глави на книгата изложението върви ту хронологически, ту по следите на организационните мероприятия и преустройства на литературнокритическите кадри, ту тематично — по художествените произведения или пък по развитието и промените на различните жанрове, ту по стилового разнообразие на отделните групи писатели и критици“ (навсякъде разр. н. — А. А.). Тя отбелязва „великодушно“, че у Колевски има „благо- роден стремеж към диференциран, проникновен естетически анализ“, но този стремеж, видите ли, останал без „пълно осъществяване“... Рецензентката сякаш не разбира, че „пълното осъществяване“ на един „диференциран, проникновен естетически анализ“ върху цяла една литература нито се изисква от характера на тази книга, нито е възможно изобщо да се постигне само в една книга.

В рецензията се признава, че намерението на Колевски е да „обхване цялостно (разр. н. — А. А.) един качествено нов етап от развитието на националната ни култура“, че „основната цел на неговото изследване

е да проследи развитието на новия художествен метод“.

Ясно е, че когато литературоведът си поставя задача да напише очерк върху цялостния литературен живот, да проследи идеологическата и естетическата борба за социалистически реализъм, от него не може да се иска детайлно портретуване на отделните писатели, специално изследване на тяхното своеобразие като творчески индивидуалности. Последното е задача от по-друг характер, предполага по-различен подход.

Както е известно, материалистическата диалектика не регламентира специфичните научни методи и не изисква един от тях да бъде канонизиран. Напротив, тя дава простор за гъвкаво прилагане на общите научни принципи с оглед спецификата на обекта, открива възможност за изява на индивидуалността на изследвателя. Ето защо и научно-систематизираното изложение на цялостния литературен процес, и литературнокритическата „панорама“, съставена главно от портретите на отделни писатели, са еднакво необходими и взаимно се допълват. Вярно, е, че по въпроса за методите и принципите на литературното изследване напоследък се дискутира оживено сред марксистите, но в практиката се налагат като правомерни и единият, и другият подход. Ако разгърнем академичните истории на съветската или на българската литература, ще видим, че в тях има и очерци за общото развитие на литературата през даден период, и портрети на отделни изтъкнати писатели.

Собствено подобен очерк от общ характер е написал и др. Пантелей Зарев в края на своята книга „Преобразена литература“. В този очерк др. Зарев пише:

„Сложният литературен процес се движи... от материалните и духовните промени в нашето общество. Той е конфликтен и противоречив, при все че се подчинява на подвижни обективни закони. Но нека отбележим категорично. Този процес е зависим освен от умонастроенията в обществото, освен от духовното равнище на нашите творци, още и от онази естетическа политика, която влияе практически върху литературния живот. Тя прераства в пряк естетически фактор (разр. н. — А. А.). Ние сме горди, че размахът на нашата литература, нейното вътрешно богатство и многообразието ѝ, комунистическата ѝ устременост, партийната ѝ сила и истинност се дължат на правилната естетическа политика, която провежда все по-настоятелно Българската комунистическа партия.“ И още: „В нашето социалистическо общество... връзката на литературата с народа придобива днес ново качество. Политиката на комунистическата партия, социалистическите идеи — ето водещото начало в разvoja и на литературния ни живот.“

Според Елка Константинова обаче изследването на литературното развитие като ця-

лостен процес (при който политиката на партията „прераства в пряк естетически фактор“) „излиза извън сферите на съвременната професионална теоретико-художествена проблематика“.

Кое изследване признава рецензентката за единствено „професионално“?

Оказа се, само онова, при което литературоведът си поставя задачата „да сътвори със замах, с чувство за колорит и усет за духовните стимули на епохата една жива, въздействаща художествена панорама (разр. н. — А. А.). Тогава класово-партийният му подход към литературните явления, партийният патос на книгата му сяха... да получат плътна идейно-естетическо покритие, професионална критическа интерпретация“.

По такъв начин признание на „професионален“ литературатор ще получи само онзи, който пише „художествени панорами“. Други подходи, други методи и особено очерци за цялостния литературен живот през един исторически период не се признават! Канонизира се само един единствен литературоведски подход! Що се отнася до политиката на партията, до общите идейно-художествени процеси и тенденции и до обществено-организационната страна на литературния живот — всичко това не е достойно за вниманието на литературната наука!

Възможно е, разбира се, някой искрено да смята, че партийната художествена политика не влиза в сферата на професионалните интереси на литературознанието, че обществено-духовните мотиви на литературното творчество и ролята на партията за неговото развитие трябва да се маркират най-общо, „есетично“ и „импресивно“, без подробно изследване и систематизиране на факти и документи. Може ли обаче искреността на подобни заблуждения да отмени тяхната очевидна научна и идеологическа незащитимост?

Въпросът, дали литературната история трябва да бъде в същност литературна критика, обрната към миналото, или тя има свой особен предмет и свои специфични методи, още не е решен окончателно. За Елка Константинова обаче този въпрос не е дискуссионен — тя поставя пред литературния историк, какъвто е предимно в случая Колевски, чисто литературно критически изисквания, упреква го, че книгата му „не е типично литературнокритическо изследване“, подхожда към неговия труд с предварително приготвена мярка и щом той не отговаря на мярката, обявява го за „непрофесионален“ труд...

В същност в случая се постулират априорно правила и изисквания за професионалност на литературното изследване, които не съответствуват на живата практика (както е известно, методологическият подход на Колевски намира приложение не само в общите глави на академичните истории на съветската и бъл-

гарската литература, но и в редица трудове на съветски литературоведи върху отделни периоди от развитието на съветската и световната литература). Да не говорим за крайно вредните политически последици, които може да има извървянето на партийната художествена политика от сферата на професионалните литературоведски интереси...

Втората основна причина, която е накарала Елка Константинова да отрече труда на Васил Колевски, е обстоятелството, че тя фактически не признава никаква особена стойност на идейно-естетическите оценки, които Колевски дава на редица литературни явления, в много случаи за пръв път и самостоятелно. Колевски доказва убедително идейно-художественото неблагоприятие на отделни творби (например на романа „Мъртво вълнение“), изтъква аргументирано от партийни позиции вредността или плодотворността на едни или други тенденции и т. н. Тази страна на неговата книга обаче няма никаква професионална значимост за рецензентката. Изобщо идейно-естетическата позиция на автора, която е защитена умело, обосновано и компетентно, не се приема за някаква заслуга, за някакъв принос в съвременното ни литературознание. Рецензентката само отбелязва снизходително: „Общите идейни тенденции в развитието на цялостния литературен процес са върно доловени от съсредоточения поглед на Колевски, който бди за чистотата на комунистическата идея в литературата, но все още не умеет(?) с достатъчна професионална вещина(?) да оцени естетическите й реализации.“ Що се отнася до конкретните критични анализи и оценки на Колевски за едни или други отстъпления от принципите на социалистическия реализъм, те се обявяват за „дискуссионни“, без нито едно възражение по същество... Нещо повече — рецензентката се увелича до такава степен, та твърди, че „фактологичността и липсата на стройна, ясна композиция пречат на Колевски да наложи собственото си гледище над многобройните цитирани чужди мнения“ (разр. н. — А. А.). Тя забравя, че преди това е писала, че Колевски „бди за чистотата на комунистическата идейност“, „воюва за социално и класово осмислено съвременно изкуство“, тя не иска да види, че от началото и до края на книгата авторът отстоява собственото си гледище по категоричен начин... Може би там, където Колевски изтъква правилността на партийните оценки, той защитава „чуждо“ гледище? И изобщо нима вещата идеологическа интерпретация на литературните явления няма съществено значение за партийно-научната стойност на един литературоведски труд?

Най-сетне третата по-важна причина да се отрече така прибързано книгата е (както може да се заключи от рецензията), обстоятелството, че Васил Колевски не приема известни твърдения, според които догматизмът

и сектантщината били „обща беда“ на цялата ни критика след Девети септември, а доказва с факти, че пораженията на догматизма „засягат предимно някои теоретици и критици, които си поставят за цел да утвърждават марксизма-ленинизма в литературата и критиката, но които сами не са усвоили в необходимата степен марксистическата методология“. По този повод към Колевски се отправя следното обвинение: „Въпреки че отрича причините за тия отрицателни явления с атмосферата на култа към личността и нарушенията на ленинските норми на обществен и партийен живот, Колевски е склонен (разр. н.— А. А.) на практика (?) да прехвърли изцяло вината за грешките в художествената литература на гърба на няколко души литературни критици, които остро нападат (?) и поучава(?) с менторски тон.“

Това обвинение обаче е напълно несъстоятелно. Всеки внимателен и добросъвестен читател ще види, че Колевски никъде не прехвърля вината само върху критиците — напротив, той разкрива цялата комплицираност на положението, изтъква до-

брите намерения и безспорните заслуги на водещите критици от онова време, но същевременно доказва, че догматично-сектантските прояви имат началото си още от преди периода на култа у нас. При това Колевски не рови самоцелно миналото, а търси поуците от него за настоящето и бъдещето, като посочва достатъчно добре голямото развитие на тези критици, тяхната чедна роля в днешната ни критика.

Няма да се спираме на всички придирки, с които избилствува рецензията. Разбира се, някои от тях са основателни, но когато цялото е преднамерено, става безпредметно да се обсъждат частностите. Изобщо склонни сме да мислим, че целта на тази рецензия е да се посегне върху името на един утвърден литературовед като професионален изследовател — затова в нея се внушава от началото и до края едно и също: че за Колевски са непостижими „специфичните прояви и закономерности“ на литературния процес. В същност обаче авторката на рецензията демонстрира не само преднамереност, но и един ограничен и претенциозен нормативизъм. . .

Александър Атанасов

SOMMAIRE

Zdravko Pétrov — Bogomil Raïnov. Traits de son portrait littéraire	3
Pantéléï Zarev — Le chemin du poète Christo Smirnenski	13
Anghel Antchev — L'affinité spirituelle entre Léon Tolstoï et Yordan Yovkov	37
Marine Gétchev — Les pérégrinations de Nikos Kazandzakis et notre temps	56
Isaac Passy — Essai sur l'ironie	73
Donka Petkanova-Totéva — La nature dans l'ancienne littérature bulgare	111

Académicien Pètr Dinékov sexagénaire

Boïan Nitchev — Historien et critique littéraire pénétrant	130
--	-----

Matériaux, souvenirs

Dimitre St. Dimitrov — Constantin Constantinov	135
--	-----

A travers la presse étrangère

U.R.S.S. — La revue „Voprossy literatury“. — France, Italie — „Le binôme marxisme-structuralisme selon certains critiques occidentaux“. — Yougoslavie — La revue „Savremenik“.	141
--	-----

Révue

Ivan Sarandev — „Vivants comme les vivants“ de Christo Radevski	150
Lilyana Grachéva — „Constantin-Cvrille le Philosophe — ABC de la Renaissance“ par le Prof. Vladimir Topéntcharov	151
Yordan Vassiléev — „La littérature bulgare de nos jours“ (en russe) par Dmitri Markov	152
Christo Yordanov — „Chemins de la création“ par Ivan Popivanov	154
Vania Boïadjiéva — „Alexandre Ghérov“ par Athanase Motchourov	156
Alexandre Athanassov — A propos d'un compte rendu	157